Q. D. O. M. B. V.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

DELIRIIS IN GENERE

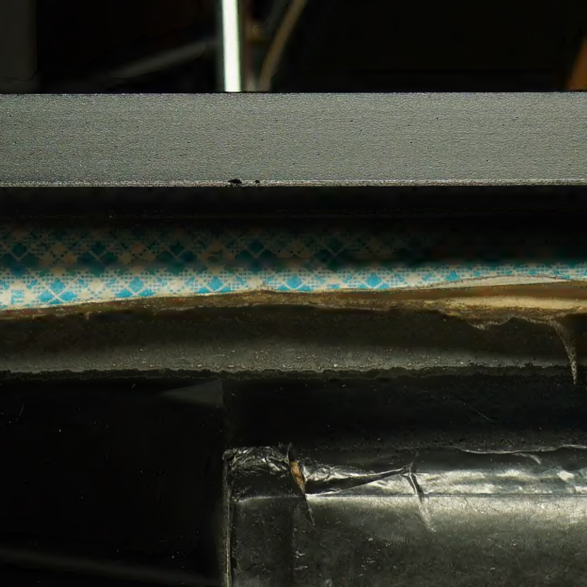
QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
ERNESTO AVGVSTO
DVCE SAXONIAE IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGARIAE WESTPHALIAE RELIQVA
D. IMPERAT. AVG. SVMMO TOTIVS CAESAREI EQVITATVS PRAEFECTO AC LEGIONIS PEDESTRIS AEQVE AC EQVESTRIS TRIBVNO

PRAESIDE

IO. ADOLPHO WEDELIO
PHILOS. ET MED. D. PRAXEOS ET CHIMIAE PROF. PVBL. ORD.
SERENISS. SAX. DVCVM CONSIL. AVLICO ET ARCHIATRO
TOTIVS ACADEMIAE ET FACVLT. MEDICAE SENIORE
ACAD. NAT. CVRIOSOR. COLLEGA
PATRONO AC PRAECEPTORE SVO OMNI PIETATIS CVLTV PROSEQVENDO

PRO LICENTIA
GRADVM DOCTORIS INSIGNIA ET PRIVILEGIA
MAIORVM MORE LEGITIME CAPESSENDI
PVBLICAE ERVDITORVM DISQVISITIONI
SVBIECIT
IO. GOTTLIEB SOMMERFELDT
POMERANVS
ARCHIATER COBVRGENSIS
DIE IVNII AN. MDCCXLIIII.

IENAE LITTERIS IO. FRIDERICI RITTERI.

I. N. I.

§. I.

QVVM in fronte huius diſſertationis pollicitus ſim, me acturum eſſe de deliriis, expectabit fortaſſe aliquis, vt ante declarem, quid de modo nexus, quem inter animam & corpus intercedere certum eſt, ſentiam. Quia vero prolixior eſſe, quam diſſertatio mea permittit, prohibeor, cum paucis extricari hæc res haud queat, remittere beneuolum lectorem ad *diſſertationem* Dn. Præſidis de *Principio Vitali* ann. 1721. habitam, iam licebit, in qua de re hac ardua, quantum noſtro ſcopo ſufficit, actum eſt. Mihi enim iam conſtitutum eſt, de deliriis, quantum ex ſtructura corporis perſpicere de cauſis illorum potui, in præſenti eruditorum examini exponere et exiguas vires meas in hoc exercere, vt quantulacunque mihi per imbecillitatem ingenii ad propoſitam materiam ſpectantia inueſtigare licuit, aliorum ſubire iudicia ſinam.

§. II.

Statim igitur ab initio rogandi a me ſunt ii, qui hanc diſſertationem perlegere non grauabuntur, ne vi-

tio mihi vertant, quod ea, quæ fortaſſe alius rectius omitti potuiſſe, iudicabit, ſub initium tractationis meæ cum rationibus ſuis recenſere, non ſuperuacaneum duxerim. Sunt enim hæc talia, vt, niſi antea rite conſtituantur atque explicentur, nihil de ea, circa quam nunc verſor, materia accurate tradi poſſit. Ante omnia igitur ſtudebo, vt oſtendam omnes noſtras perceptiones & motus fieri mediante fluido ſubtiliſſimo, quod in neruis mouetur.

§. III.

Eiusmodi ſubtile fluidum in corpore humano exiſtere, atque ex ſanguine in cerebro ſecerni, nemo facile in dubium vocare poterit, niſi forte ignoret, per arterias carotides & vertebrales, ſanguinem meningibus, & ex harum innumeris ſubtiliſſimisque vaſculis, ſubſtantiæ cerebri corticali tradi atque adduci, prætereaque totam ſubſtantiam cerebri corticalem, quamuis leuiſſime cohæreat, cum parua preſſione dirimi poſſit, tamen, quod ex iniectionibus *Ruyſchii* cognitum eſt, ex infinita minimorum ſubtiliſſimorumque vaſorum ſangiferorum ſerie conſtare, ideoque omnia hic adeſſe, quæ ad ſecretionem requiruntur. Vbi autem omnia ad ſecretionem adſunt neceſſaria, ibi ſecretionem fieri conſentaneum eſt.

§. IV.

Hoc fluidum, quod ex ſubſtantia corticali cerebri in tubulos cerebri ſubſtantiæ medullaris ſecernitur, ſubtiliſſimum eſſe eorum, quæ in humano corpore inuenimus, quare etiam *ſpirituum animalium* nomine venit, eluceſcit ex theoria Illuſtris & Excellentiſſimi *Hambergeri*, Præceptoris ac Patroni perpetuo obſequio ob plurima

benefi-

beneficia a me colendi, qui in prælectionibus physiologicis dilucide explicat, omnes ſecretiones ex adhæſione, ſecundum grauitatem ſpecificam proxime æqualem vel minorem vaſculis fieri, &, quanto denſiora ſint vaſa ſecretoria in viſcere aliquo, tanto fieri fluida ſpecifice grauiora & craſſiora. Quum igitur inſint cerebro vaſa ad ſecernendum, omnium, quæ ſunt in toto corpore, ſubtiliſſima, & anguſtiſſima, eademque habeant minimam grauitatem ſpecificam, & adſit ſanguis iamdum continens has partes ſubtiliſſimas, quæ ſpiritus vitales alias dicuntur, quamdiu in eodem hærent, & ad ſecretionem aptas, quidni, hic ſubtiliſſimum hoc fluidum ſecerni, affirmare poſſimus?

§. V.

Subtilia hæc fluida, quæ in ſubſtantia cerebri corticali ſecernuntur, vt, quemadmodum omnia reliqua ſecreta, aut excernantur, aut cum corpore ad vſum communicentur, neceſſe eſt. Quia vero nulla hic ad excretionem apta inueniuntur vaſa, ſubſtantia vero corticalis cum medullari per innumera ſubtilia vaſa connectitur, adeo, vt, vbi tenuior cortex deſinit, ibi incipiat medulla, deinde, quia ſubtile eiusmodi fluidum in medulla oblongata inuenitur, quod patet ex Celeb. *Bœrhauii* experimentis *in prælect. ad Inſtit. rei medicæ* ex Edit. Excell. *Halleri ad* §. 274. nemo facile dubitabit, ſubtile hoc fluidum per hanc vaſorum communicationem tranſire ad ſubſtantiam medullarem.

§. VI.

Ex hac ſubſtantia medullari huiusque medulla oblongata, vt teſtantur anatomici, abeunt nerui, ex innu-

meris canaliculis, qui ſunt eiusdem ſubſtantiæ, compoſiti. Hi tunica quadam, quam continuationem piæ matris vocant, includuntur, & nonnunquam in expanſionem tendinoſam deſinunt, & per totum corpus diſperſi ſunt ac diſtributi. Per hos neruos, fluidis ſubtilibus, quæ, vt antea dixi, ſunt in ſubſtantia medullari & oblongata, tranſeundum eſſe, ex ſequentibus colligi poſſe, arbitror. Primo enim preſſio fluidorum ſemper ſuccedentium, reditum fluidis prioribus nullum permittere poteſt. Deinde nulla vaſa præter neruos cum ſubſtantia medullari & oblongata conneĉtuntur. Hæc tamen argumenta, ſi cui non ſufficere videbuntur, ad probandum, quod iam probare allaboro, ſciat, etiam euidenti experimento rem poſſe declarari. Quoties ligatur neruus, experimur, in ea corporis parte, quæ eſt infra ligaturam, in quam neruus progreditur, nullum deprehendi nec ſenſum nec motum; iam vero per ligaturam neutiquam perficitur, vt neruus minus ſit continuus, ſed tantum meatus comprimuntur, & fluidum, quominus libere commeare poſſit, impeditur.

§. VII.

Hac experientia docemur, neruos, quatenus liberam cum cerebro habent ſpirituum animalium communicationem, in ſe continere rationem ſenſationis & motuum, cuius rei modum Vir Illuſtris *Hambergerus* in prælectionibus Phyſiologicis ſequenti ratione erudititiſſime ſimul ac maxime perſpicue tradit. *Corpora* dicens *externa tanquam corpora in organa ſenſuum alio modo agere nequeunt quam*

1.) *quatenus noſtri corporis partes e loco ſuo pellere conantur.*

2.) *Ner-*

2.) *Neruorum pressorum, quia vasa sunt, parietes cedunt, & premunt fluidum contentum.*

3.) *hinc momento huius motus conatus continuatur vsque in cerebrum, tanquam originem neruorum, ita quidem, vt*

4.) *Singula nerui puncta pulsa afficiant motu spirituum animalium distincta puncta medullæ cerebri.*

5.) *Quo facto, anima harum actionum fit conscia, (experientia teste) tametsi ratio huius conscientiæ plane sit incognita.*

§. VIII.

Ratio motus est fere eadem, nisi quod spiritus animales, qui in sensatione sursum ad medullam cerebri premebantur, nunc desuper ex cerebro, quod verisimile est, per neruos, huic rei aptos et proprios, moueantur. Hic descensus spirituum animalium in statu naturali obseruatur duplex, quorum alter motuum voluntariorum, alter inuoluntariorum, continet rationem. Prior fit per neruos medullaris substanti ac cerebri, alter per neruos cerebelli. Sed hæc, vtpote parum ad rem, quam tractamus, vtilitatis conferentia, vlterius explicare, supersedebimus.

§. IX.

Impulsus autem, qui fit a corporibus externis in organa sensuum externorum, & per hæc in neruos & spiritus animales, in distinctis tubulis cerebri hærentes, dummodo legitimo fiat modo, in statu naturali in se habet causam idearum. Et, quia idea hæc, in tubulis medullæ existens, a præsente obiecto impellente fit, eo ipso *idea materialis* vocari potest, cum absente corpore impel-

impellente non fiat, ſed huius præſentiam ſemper ſupponat. Ideæ autem materiales, vt per diuerſa obiecta, diuerſosque organorum neruos fiunt, & pro diuerſa horum cum cerebro connexione, diuerſæ ſunt. Impulſus iſte, ſi ſit debilior, aut nullam, aut obſcuram producit ideam; debitus ſi ſit, recte ſentimus; ſi vero plures ſimul diuerſi fiunt impulſus, fortiorem tantum ſentimus; &, ſi nimis diuerſis impulſibus obruantur organa noſtra, tum ideæ in anima oriuntur confuſæ. Ex materiali idea in anima nihil aliud ſequitur, quam perceptio ſeu ſenſatio obiecti externi præſentis, per conueniens organon ſenſorium externum agentis.

§. X.

Præter ideas materiales dantur aliæ ideæ, quæ ſine præſente obiecto externo, adeoque etiam ſine huius impulſu, in ſubſtantia cerebri medullari oriuntur, & ab anima ibidem percipiuntur, quas *imaginarias* appellare poſſumus. Fiunt autem hæ ideæ vel ab ipſa anima, vel a temperie ſpirituum animalium. Ipſa anima, experiantia teſte, pro lubitu formare poteſt ideas ſimiles, quales alias ab obiectis externis factæ ſunt, vel etiam fieri poſſunt. Hæ autem ſimiles tantum, non autem præciſæ eædem ſunt, remiſſior enim motus ſpirituum in his adeſt, quam in illis. Et eo ipſo anima ſcire valet, non adeſſe ipſum obiectum externum, ſed tantum ſimilem eiusdem ideam, quam percipit & conſiderat. Spirituum animalium temperiem cum ſequatur eorundem motus determinatus, hic in medullari cerebri ſubſtantia talem quoque ideam exhibet, & ab anima percipitur, vt experientia docet; ipſaque anima ſcit, ſe eandem non produxiſſe, ſed ſibi repræſentari.

Hæ

Hæ quoque ideæ variant pro ſpirituum animalium temperiei varietate, aliæ enim fiunt in ſanguineis, aliæ in biliofis, aliæ in atrabilariis, aliæ in melancholicis, aliæ in phlegmaticis; ſpirituum temperies autem ſemper fundamentum habet in ſanguinis temperamento.

§. XI.

Anima ideas laudatas non ſolum percipere, & a ſe inuicem diſcernere, verum etiam, inprimis ſi de nouo repetantur, retinere valet, quæ vltima facultas memoriæ nomine venit. Ex ideis a memoria, & alias, ſuppeditatis experimur, animam iudicare poſſe, appetere, auerſari, &, quod ſequitur, actiones in corpore producere voluntarias. Hæc tamen quia ſunt animæ attributa, metaphyſicorum relinquenda cenſeo disquiſitioni, & ad ea tantum reſpicio, quæ ſupra §. 7. & ſequ. de motu tradita ſunt.

§. XII.

Ad recte per ſe agendum vero requiritur, vt homo recte iudicet; ad recte iudicandum, vt memoria iuſtas ideas ſuppeditet; vt memoria iuſtas ſuppeditet ideas, vt iuſtas accipiat ideas, aut habeat in promptu, neceſſarium eſt; vt tales accipiat, tam ideæ materiales quam imaginariæ vt rite ſe habeant, requiritur. In omnibus igitur animæ operationibus, omnibusque, quæ ex his determinantur, voluntariis in corpore actionibus, vt ideæ adſint laudatæ, requiritur. Hoc philoſophi non ſolum rationibus euincunt, ſed idem etiam ipſa docemur experientia. Deprehendimus enim, dicto modo fieri in anima noſtra ideas, & poſt ideas in anima noſtra, motus corporis animaduertimus. Ideas vero tam materiales, quam imaginarias cum retineat

anima. §. 11. & pro lubitu de nouo formare & repetere queat §. 10. si spiritus animales rite se habeant, operationes animae, actionesque voluntariae conuenienter perficiuntur.

§. XIII.

Vbi igitur nullae adsunt tales ideae, homo nec potest iudicare nec agere. Cui vero iustae sunt ideae eiusmodi, quae in medullari cerebri parte in statu naturali adsunt, quas ideas naturales vocabimus, ille, quatenus hae adsunt, recte potest iudicare, recteque agere. Contra vero, si quis habeat ideas materiales, obiecto praesenti non respondentes; ideas imaginarias autem haud similes, quales alias ab obiectis externis factae sunt, vel fieri possunt, nec ab anima pro lubitu excitatas, sed potius ab intemperie spirituum animalium ortas, & ideo praeternaturales existunt & dici debent, ille, quatenus ipsi sunt ideae praeternaturales, nec potest recte iudicare, nec agere.

§. XIV.

Iudicium & actio obiectis non respondentia, quae oriuntur ex ideis praeternaturalibus, vocantur delirium. Huius causae immediatae sunt ideae praeternaturales. Idearum vero praeternaturalium causa est intemperies spirituum animalium; vti naturalium idearum causa est temperies spirituum animalium decens, in parte cerebri medullari haerentium.

§. XV.

Spirituum enim animalium temperie debita praesente, hi in medullari cerebri substantia impulsum, a corporibus externis in organa sensuum externorum factum legitime recipiunt, vt eorum motum responden-

tem,

tem, ſeu ideam materialem, anima recte percipere queat. Non minus anima, ſpiritibus ita ſe habentibus, formare ideas pro lubitu valet, & ipſi ſpiritus motu ſuo debito animæ ideas varias exhibent, vt §. 10. dictum eſt. Intemperati autem ſpiritus animales ſi fuerint redditi, motu inconuenienti iam gaudent, & hinc non ita raro impulſum, ab obiectis externis factum, haud recte recipere poſſunt, vnde & perturbatæ ideæ materiales redduntur. Imaginariæ quoque ideæ in tali ſpirituum ſtatu perturbatæ euadunt, nec enim anima pro lubitu ideas formare poteſt, nec ideæ ſponte occurrentes ſunt tantum ſimiles, ſed præciſæ eædem, ac ſi ab impellente obiecto externo fuerint excitatæ, vnde anima decipitur, vt has quoque pro materialibus habeat ideis, hinc etiam actiones abſurdæ ſequuntur. Intemperies vero ſpiritus e ſtatu ſuo blando ſuaui in vtrumque extremum mutat; vt vel efferati, vel depreſſi, euadant, vnde diuerſa quoque conſurgunt deliria. Intemperies hæc a ſanguinis ſtatu prouenit, qualis enim ſanguis eſt, tales etiam ſunt ſpiritus. Hoc ſuo iam tempore vidit & teſtatus eſt *Hippocrates* eleganter dicens in Lib. de flat. *Sanguis, ſi in conſtanti habitu conſiſtit, conſiſtit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc ſimul concidit.* Hic autem ſanguis tribus modis poteſt peccare, quantitate nempe, qualitate, & motu. Sola quantitate auctus, per ſe ſpiritus intemperatos reddere haud poteſt, ſed tunc demum, ſi ipſe intemperatus ſit, vel talis reddatur. Nam eo ipſo ſpiritus intemperati fiunt copioſiores, & promtius in ſubſtantiam medullarem ſecernuntur.

§. XVI.

Ad qualitatem vero quod attinet, iſtæ inprimis

proportiones vitiatæ videntur ſanguineæ, quæ a veteribus adpellantur

1.) *Cacochymia biliosa, vbi partes alcalicæ volatiles, vel etiam alcalicæ cum ſulphureis abundant, ſeroſæ vero pauciores adſunt.*

2.) *Cacochymia atrabilaria, vbi ſalinoſulphureæ in ſanguine, cum acidis confermentatæ & pauco ſero hærent.*

3.) *Cacochymia melancholica, vbi acidæ fixæ tartareæ abundant, alcalicæ vero & ſulphureæ depreſſæ ſunt.*

& intemperatum ſanguinem, & tales ſpiritus, reddendo, deliriis præbent occaſionem.

§. XVII.

Motu ſanguis peccat, ſi ſtaſin in vaſis cerebri ſubeat, magis enim vel mitius efferatus inde fit, pro ipſius ſtaſeos & ſanguinis reliqua conditione, & inflammatio ſequitur. Spiritus itaque, in hoc ſanguine hærentes, itidem intemperati vt euadant, neceſſe eſt, & hinc in medullam cerebri ſecedentes ideas præternaturales præbent. Staſin hanc vel ipſe ſanguis infert, verbi gratia in febribus, vel aliæ cauſæ, vt vulnera capitis &c. eam faciunt. Eſt igitur ſanguinis morboſa conſtitutio ſpirituum intemperatorum cauſa, qui motum præternaturalem in medullari cerebri ſubſtantia, vbi propria eſt ſedes idearum, obtinent, adeoque ideas præternaturales animæ obtrudunt, id quod ipſe Hippocrates in *Lib. de morbo ſacro* ita exprimit: *Hac parte ſapimus, & intelligimus, & videmus, & audimus, & turpia & honeſta cognoſcimus, & hac ipſa etiam inſanimus.*

§. XVIII.

Quemadmodum autem ſanguinis intemperies diuerſa

uerſa eſt, prout vel hæ vel aliæ partes in ea eminent, ita etiam ſpiritus animales ſemper, pro hac diuerſa ratione, intemperati euadunt diuerſimode, ergo nec legitimus horum motus & impulſus locum habere poſſunt, ſed ſub aliis conditionibus, aliæ ideæ præternaturales efficiuntur. Ita videmus, alios delirantium res lætas ſibi imaginari, alios triſtes eſſe, alios furioſos; alii lente, alii vehementer agunt, vel alii delirant mitius, alii grauius, alii ſemper, alii per interualla, & qui ſunt reliqui deliriorum modi diuerſi.

§. XIX.

Sanguinis autem vitia laudata oriuntur & augentur a cauſis mediatis remotioribus, naturalibus, nonnaturalibus & præternaturalibus. Ex naturalibus occurrit temperamentum calidum & ſiccum, ſeu bilioſum, atrabilarium & melancholicum. In bilioſo itaque partes bilioſæ feruidiores & volatiliores facilius incrementum capere poſſunt, cum ſecundum naturam iamdum copioſiores & actiuiores adſint; ſeroſæ vero blandæ pauciores, in ſtatu naturali præſentes, facilius minui queunt, vnde & feruidior & ſpiſſior ſanguis & acrior fieri poteſt facile, cauſis aliis accedentibus, in quo ſanguine poſtmodum efferatiores hærent ſpiritus.

§. XX.

In atrabilario temperamento ſecundum naturam adſunt abundantes partes bilioſo-acidæ volatiles, & lymphaticæ temperantes pauciores, eo tamen gradu, vt actiones corporis humani rite poſſint peragi. Per ſe vero patet, facilius in eodem nimiam illarum augmentationem, lymphæ vero temperantis imminutionem

 & de-

& depreſſionem contingere poſſe, quam in aliis temperamentis. Par ratio eſt temperamenti melancholici, quod, naturale licet ſit, vicinius tamen eſt melancholiæ morboſæ, in qua acidum præter naturam eminens eſt, modo ſolum fixius, modo biliosum fixius, vnde & ſpiritus tales vitiati euadunt. Sanguineum temperamentum & phlegmaticum non tam promte talem vitioſum ſubeunt ſtatum, niſi cauſæ grauiores accedant. A ſicciori enim intemperie ſpiritus facilius ita intemperati redduntur. Non minus temperamentum ſanguineo-melancholicum & cholerico-melancholicum talem mutationem præternaturalem facilius ſuſcipit. Ætas iuuenilis, conſiſtens, vegeta, hinc & ſenilis, deliriis eſt expoſita, vt & aliquando puerilis. Nonnunquam etiam diſpoſitio hereditaria in quibusdam concurrit.

§. XXI.

Ex nonnaturalibus cauſis aer nimis calidus calorem corporis nimis auget, ſerum vero blandum nimis abſumit. Linioſæ itaque partes nimis augentur, acriores & efferatiores fiunt, ſanguisque craſſior, maxime in corporibus, vbi iamdum ſecundum naturam eminent tales partes. Sequitur aer nimis frigidus, qui calorem corporis in ſe recipiens, imprimis ſi ſanguis antea rarefactus fuit, extrema vaſorum conſtringit, ſanguinem ad interiora corporis, & cerebri pellit, & impedit tranſpirationem inſenſibilem. Hac autem impedita, partes, quæ per tranſpirationem excernendæ erant, remanent, & ſanguis inde fit condenſatus, & legitimæ temperiei ſpirituum animalium repugnans.

§. XXII.

§. XXII.

Ad talem mutationem etiam ſanguinis conferre poſſunt cibi, copia aut defectu excedentes, nec non craſſi, auſteri, ſalſi, aromatici, acidi, fumo & aere indurati, viſcidi &c., qui a menſtruo ventriculi, & inteſtinorum, non ſatis reſolui poſſunt, vnde tales partes, ex quibus conſtant, crudæ cum ſanguine communicantur, eumque reddunt vitiatum. Ita etiam fit, vt cibis minori, quam debebant, copia ſumptis, ſanguis, cuius partes fluidiores magis ſecernuntur & excernuntur, incraſſeſcat. E ſanguine autem ſpiſſiore, ſpiritus animales, iuſtam qualitatem habentes, ſecerni non poſſe, neminem facile inficiaturum arbitror. Etiam hic adnotandum eſt, eiusmodi mala orta e quantitate & qualitate ciborum, vel aucta vel imminuta, pro conſtitutione hominum, nunc plus, nunc minus, damnum inferre, ita vt ex diuerſa ſanguinis vitiata qualitate ſpiritus animales, quantitate & qualitate peccantes, ſecerni, & inde varia deliria oriri, queant.

§. XXIII.

Ad ingeſta referenda putaui adſumpta venena, narcotica, & medicamenta, temere adhibita. Narcotica celeriter, & ſine alia cauſa accedente, teſte experientia, in deliria præcipitant. Talia ſunt, hyoſcyami, inprimis nigri, radices, folia, flores ac ſemen, baccæ belladonnæ, ſemen daturæ, radix cicutæ, pluraque alia, quæ hic recenſere longum foret. Hæc omnia, ſi ad ſtomachum, qui propter neruorum copiam præ reliquis viſceribus facile poteſt affici, deferuntur, ſubtilibus ſalibus ſuis narcoticis, neruos adeo ſtimulant & conſtringunt,

gunt, vt ſpiritus qui in iis ſunt animales ſurſum premantur. Tunc oriuntur motus atque impulſus irregulares ſpirituum, qui ſi fiant maiori gradu ſpasmos, conuulſiones & deliria ſequi certum eſt. Firmant hæc experimenta *Wepferi*, quæ deſcripſit in elaboratiſſimo tractatu de cicuta aquatica, vbi dicit: *quam primum hæret bulbus cicutæ aquaticæ in ventriculo fit conuulſio, ſi vero bulbus euomatur ſtatim conuulſio ceſſat. &c.* Item, quod Celeb. *Frid. Hoffmannus Medicin. rational. T. II. Cap. II.* de Venenis §. 21. ſcribit: *Et notabile eſt, quod narcoti- „ca, it. arſenicalia, antimonialia, cito, antequam ad maſſam „ſanguineam eorum materia diſperſa fuerit, cum quaſi ad- „huc integra & vix ſoluta in ventriculo hærent, virulentiam „ſuam produnt, dum arctiſſime contrahunt orificia, teſte ana- „tome.* Plura exempla & teſtimonia, quamuis in promptu ſint, quia adlata ſufficere poſſunt, nunc prætermitto. Satis enim aperte ex his colligi poteſt, eiusmodi adſumpta vel ſolo ſtimulo in ventriculo peſſimos effectus producere.

§. XXIV.

Præterea autem negari non poteſt, quasdam harum particulas, ſpiritibus aduerſas, ſtatim in ventriculo ſolui, & per vaſa lactea ſanguini communicari, adeoque ſpiritus in eodem intemperatos reddere, qui ita vitiati in medullarem cerebri ſubſtantiam ſecernuntur, vbi motum ſuum vitioſum, vt ſpiritus animales, exhibent. Multo magis vero, ſi copioſiores in ventriculo reſoluantur, digerantur, & ſanguini commiſceantur, eandem vim maiorem exſerent, & acrimonia ſua tam ſanguinem quam ſpiritus, in eodem hærentes, magis intemperatos, reddent, quales etiam tunc ſpiritus

ritus animales ſecreti neceſſario exiſtunt. Imo eiusmodi partes, ſi ad ſanguinea vaſa ſubtiliora extrema ferantur, tam craſſitie, quam vi ſtimulante earum, fit, vt obſtructio & ſtaſis ſanguinis, & inflammationes cum febribus coniunctæ, oriantur, adeoque deliria producantur grauiora. Operationes aſſumptorum venenorum, & medicamentorum temere adhibitorum, quatenus ad deliria conferre poſſunt, ab operationibus narcoticorum non differunt, niſi quod venena acria, & hæc ipſa pro gradu acrimoniæ, vehementius agant, vehementioresque omnes producant effectus.

§. XXV.

Potus niſi tanta adſumatur copia, quantam adſumere par erat, ſerum non ſufficienter reſtituitur, quod per ſecretiones & excretiones imminuitur. Sique tunc talis ſtatus ſanguinis adſit, vt partes bilioſæ, vel atrabilariæ, aut ſecundum aut præter naturam, abundent, hæ vt eminentiores fiant & acriores, neceſſe eſt. Simili modo, ſi abundent iam acidæ fixiores, vel acido-bilioſæ fixiores, hæ quoque nimis augentur, & deteriores efficiuntur. Sanguis itaque & ſpiritus intemperati redduntur, lympha blanda & dulci magis deficiente. Cumque ſanguis fluxilitatem a lympha blanda habeat, eo ipſo etiam craſſior vna vt fiat, neceſſe eſt. Potus ſpirituoſus ſi copioſius & frequentius hauriatur, partes bilioſas & atrabilarias, in ſanguine exſuperantes, nimis auget, & exagitat, ſerum blandum autem, iamdum parcius præſens, nimis diſſipat & abſumit, vnde intemperatus ſanguis, acrior, efferatus, & ſpiſſior oritur, ſpiritusque efferatiores continet. Cum autem talis potus acidas fixas quoque partes in ſe contineat, in illis ho-

minibus, qui acidum fixius abundans habent, acor ille fixior, vel ſolus, vel ſimul bilioſus fixior, nimis augetur; lympha vero dulcis, pauca adhuc ſuperſtes, a ſpirituoſa potus parte difflatur, & magis conſumitur. Hic autem ſanguis, valde intemperatus ita euadens, ſpiritus magis ligatos & depreſſos vt exhibeat, neceſſe eſt.

§. XXVI.

Motus nimius, in primis continuatus, cum progreſſiuum ſanguinis motum nimis augeat, tam inteſtinum ſanguinis motum, & euolutionem partium ſalino-ſulphurearum & ignearum nimis excitat, quam ſerum copioſius ſub forma ſudoris expellit & minuit. Sic igitur ſanguinis intemperiei, & inde dependenti efferationi ſpirituum, occaſionem præbet, ſi ſanguinis proportio huic malo vicina ſit. Eo promtius autem hæc motus nimius efficit, ſi in calidiori vna fiat aere. Quies nimia, vt generatim partium craſſiorum & fixiorum ſecretionem & excretionem impedit, ita acidum fixius, vel ſolum, vel bilioſum fixius, ſpiritibus infenſum, huius culpa incrementum capit, & intemperatum ſanguinem efficit, ſimiles ſpiritus continentem.

§. XXVII.

Vigiliæ nimiæ, cum ſerum blandum abſumant, acriores in ſanguine exiſtentes, vel bilioſæ, vel atrabilariæ, vel acidæ fixiores, vel acidæ bilioſæ fixiores, maiorem vim adquirunt, vt & ſpiritus ita vitiati & intemperati fiant, & vel efferatiores, vel depreſſiores, irrequieti tamen, euadant. Somnus vero nimius per ſe deliriis occaſionem non præbet, cum talem intemperiem haud faciat, & in delirio potius bonum ſignum ſit, ſomnus blandus ſi redeat.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Animi pathemata in motu ſpirituum conſiſtunt, vel maiore ſeu efferatione, vel minore ſeu depreſſione, eorundem. Spiritus autem in tali motu conſtituti vim habent in ſanguinem, quod effectus & experientia in adfectibus animi grauioribus ſtatim docet, cum ad ſenſum mutetur. Breui tamen ſanguis, niſi alia concurrat cauſa, ad priſtinum ſtatum redit. Si autem vel efferatio vel depreſſio eorundem grauior fortius & crebrius fiat, in ipſo ſanguine porportio ſimilis infertur, vt hinc, in eodem vitiata proportione, ſpiritus etiam intemperati eius commatis producantur. Potiſſimum vero hoc tunc fit, quando proportioni huic vitiatæ vicinus iam adeſt ſanguinis ſtatus, vel alia mala a tali ſanguine corpori inferuntur, quæ vitiatam eiusmodi proportionem inferre, vel conſeruare, valent. Ex his patere poteſt, quomodo ira, excandeſcentia, amor inſanus, faſtus, ſuperbia, timor, moeror, luctus, triſtitia longius durans, curæ, meditationes profundæ, nimis continuatæ &c. occaſionem deliriis præbere poſſint.

§. XXIX.

Quando partes Bilioſæ, vel atrabilariæ, vel acidæ fixiores, vel acido bilioſæ fixiores, inſanguine hærentes & abundantes, vna cum ſanguine ſecedunt & exeunt, in feminis per menſes & lochia, in vtroque ſexu per hæmorrhoides, ordinarie fluentes, in quibusdam etiam per hæmorrhagiam narium, temperies ſanguinis reliqua adhuc conſeruatur; his autem excretionibus ſuppreſſis, remanent, intemperiesque talis oritur, quam faciunt remanentes hæ partes pro ſua conditione. Serum

 blan-

blandum & dulce, modo recensitas partes temperans, demulcens, fluxilioresque reddens, & ad separationem & excretionem habiliores efficiens, si nimis excernatur & imminuatur, illas eminentiores & actiuiores reddi, magisque retineri, adeoque augeri, intelligi potest facile.

§. XXX.

Ex præternaturalibus caussis occurrunt morbi intemperiei, conformationis, & solutæ vnitatis. Ex intemperiei vniuersalis morbis sunt febres, in quibus, etiam intermittentibus in paroxysmo, delirant ægri, inprimis vero in continuis, ob partes biliosas fermentificas efferatas exuperantes, vnde etiam vigiliæ præcedere solent. Mitiores si hæ sint partes, faciliusque superabiles, transiens est tale delirium, & sæpe sponte iterum cessans, vt inprimis in intermittentibus id apparet, interdum etiam in continuis. In his autem haud raro grauiores & copiosiores deprehenduntur, nec facile subigi & corrigi valentes, vnde & grauius & periculosius emergit delirium, quod in malignis frequenter occurrit.

§. XXXI.

Febri si coniungatur particularis intemperies calida, seu inflammatio membranarum cerebri eiusque substantiæ corticalis, adhuc grauius consurgit delirium quod seorsim *phrenitis* dici solet. In hoc itaque delirio, quod *phrenitis* vocatur, & febris adest continua & acuta, & inflammatio cerebri. Perinde autem est, num febris hæc initium fecerit, & stasin sanguinis in cerebro induxerit vel immediate, vel mediate, prius stasi facta in pleura, vel pulmonibus, vt hinc a pleuritide, vel peri-

pneu-

pneumonia, μεταστάσει facta, illa fiat; an vero prius inflammatio in meningibus & corticali cerebri substantia orta, quod in primis per vulnera capitis & contusiones, præsertim circa suturas, fieri solet, nisi aptis remediis, statim rite applicatis, id præcaueatur, febrim statim induxerit. Febris etiam combinata inflammationi diaphragmatis delirium infert, quod *paraphrenitis* vocatur, vbi cerebrum magis per consensum adficitur & respectiue mitius est.

§. XXXII.

Præter hæc deliria, febrim coniunctam habentia, alia a febribus oriuntur, quæ post febrim cessantem se exerunt, & sine febri permanent. Ita post febres intermittentes, tertianam & quartanam, imo etiam post continuas aliquando, *melancholia* sequitur, si per has febres partes actiuiores sanguinis nimis imminutæ, & fixiores magis exaltatæ, fuerint, quod ob errores ægrorum, aliquando & non recte curantium, nonnunquam etiam ob viscerum depurantium vitium, fit. Imo etiam febres ardentes cessantes aliquando *maniam* post se relinquunt, iisdem de causis, si secedentibus biliosis fermentificis partibus, febrim facientibus, acido-biliosæ volatiles eminentes euadant & remaneant, itidem simul visceribus, sanguinem depurantibus, non rite se habentibus.

§. XXXIII.

Cum in mania præsentes partes acido-biliosæ volatiliores aliquando ita suam intemperiem mutent, vt acidum fixius, vel acido-bilosum fixius, inde euadat, dissflatis volatibus, &, ob varias causas, accedentibus fixiori-

bus, ex mania oritur melancholia; & vice verſa, ſi acidæ fixiores, vel acido-bilioſæ fixiores, reddantur volatiliores, ex melancholicis maniaci fieri poſſunt, quod experientia oſtendit. Ita etiam obſeruatum fuit, ab epilepſia ortam fuiſſe melancholiam, quod fieri aliter non poteſt quam mutatione lymphæ acido-bilioſæ volatilis irritantis in acidam fixam.

§. XXXIV.

Ex conformationis morbis huc pertinet in primis obſtructio viſcerum, ſanguinem depurantium, quæ & *malum hypochondriacum*, & *ſcorbutum*, & adfectum *hyſtericum*, efficit. Singula autem hæc mala, diuerſimode ſe habentia, deliriis ſine ſebribus fundamentum exhibent, intemperiem talem ſanguini & ſpiritibus conciliando, qualis in iisdem occurrit. Hæc autem ſpecialem deliriorum conſiderationem poſtulant, ad quam accedere iam non licet.

§. XXXV.

Solutæ vnitatis mentio iam ſuperius §. 17. facta eſt, inflammationem cerebri inferre valens. Ad hanc referri etiam poteſt morſus canis rabidi, & tarantulæ, de quibus in ſpecialioribus melius agitur, vbi non tam morſus, quam per hunc communicatum venenum, ſpiritibus nociuum, conſiderari debet.

§. XXXVI.

Diſtinguuntur deliria, quod aliud ſit tranſitorium aliud conſtans. Illud eſt, quod a leuiori cauſa, vt ab erroribus externis in alimentis, vel medicamentis, vel a leuiori ſanguinis aberratione, quæ ſponte iterum, &

breui

breui, ceſſant, oritur & *paraphroſyne* vocatur. Tale etiam in febribus tam intermittentibus in paroxyſmo, quam continuis occurrit, ſi dictas conditiones habeat, alias autem ſine febri quoque obſeruatur. Conſtans autem eſt & dicitur, quod a grauiori oritur cauſa, & hinc vel diutius perſiſtit, vel vitæ periculum coniunctum habet. Grauius & conſtans tale delirium ſine febre eſſe conſueuit, & iterum eſt vel cum efferatione, vel cum depreſſione ſpiritum. Cum efferatione diuerſo gradu eſt *mania*, quæ eſt furor ſine febri, & furor κατ᾽ ἐξοχὴν etiam dici ſolet. Cum depreſſione ſpirituum autem exiſtens eſt *melancholia*, quæ hinc eſt delirium triſte, ſine furore & febri. Delirium conſtans, vitæ periculum coniunctum habens, eſt cum febre acuta, &, ſi cum inflammatione membranarum cerebri & corticalis cerebri ſubſtantiæ, contingit, *phrenitis* dicitur, quæ eſt furor cum febre; quodſi autem cum inflammatione diaphragmatis eueniat, *paraphrenitis* vocatur. *Rabies*, a morſu animalis rabidi, vel ab aſſumptione ſanguinis, cerebri, lactis, illius, orta, partim ad melancholiam, partim ad maniam referri poteſt, & ad ſpecialem deliriorum conſiderationem, vt & *tarantismus*, pertinet

§. XXXVII.

Cognoſci delirium præſens poteſt facile, ſermone enim & geſtibus pateſit, quæ oſtendunt, ægros circa obiecta, de quibus cogitare & rationari debent, non rite verſari, ſed abſurda loqui & facere. Quænam autem ſpecies deliriorum ægrum teneat, partim ex dictis, partim ex ſpecialiori tractatione patebit, quomodo deprehendi queat.

§. XXXVIII.

§. XXXVIII.

Prognoſis generalis ex ante dictis ex parte haberi quidem poteſt, melius autem & diſtinctius in cuiuslibet ſpecialis delirii doctrina deprehenditur.

§ XXXIX.

Curatio deliriorum, cum ab ideis præternaturalibus fiant, hæ autem ab intemperie ſpirituum animalium proueniant §. 14, hæc vero a ſanguinis ſtatu dependeat §. 15, generatim poſtulat, vt ſtatum ſanguinis vitioſum præſentem ad naturalem perducamus, ſic enim redibit temperies ſpirituum decens, & ideæ fient naturales, deliriumque ceſſabit.

§. XL.

Quomodo autem in qualibet delirii ſpecie id fieri debeat, ex cuiuslibet delirii accurata ſpeciali cognitione, cauſis fouentibus ſpecialibus, & circumſtantiis præſentibus, determinari debet, quod hoc loco, cum iam tantum generatim de deliriis agere promiſerimus, præſtari non poteſt, pedem itaque hic figimus.

SOLI DEO GLORIA!

